

Občiansky November

Ako vyzerali oslavy 20. výročia od pádu komunizmu v Banskej Bystrici, v Liptovskom Mikuláši, Levoči a v bratislavskom PKO? Začíname v strede Slovenska.

tohoročný 17. november 2009 bol v Banskej Bystrici sychravý, sivý, ničím pozoruhodný deň. Ani na Námestí SNP počas dňa nič nemasveďovalo tomu, že by sa malo niečo pripomínať či nebudaj oslavovať. Len jedna reštaurácia mala v rámci svojich „tematických menu“ už tradične vyvesený červený transparent s nápisom „Týždeň boja proti komunizmu“. Nie každý však červené transpa-

renty veľia z miliej recesie – deň predtým miestni komunisti zvoľávali do susedného Zvolena na protestné zhromaždenie „sklamáňých, oklamáňých, okradnutých, nespokojných a znechutených občanov... ktorým zmena spoločenského systému urobila zo života pekló“. Oveľa sympatickejšie znelo pozvanie na večerný Koncert pre slušných ľudí, jednú väčšiu akciu, ktorou si Banská Bystrica

pripomenula 17. november 1989. Všetko prebehlo bez veľkej slávy a bez veľkých rečí. Vystúpili folkovi pesničkári Peťo Jančú a Martin Geišberg, temperamentná Družina, ktorá hrá slovenský folklór v modernom podaní a dve zasluhlé bystrické rockové kapely Schody a VZNCH (Voľné združenie nezáväzného charakteru). Práve bubeník skupiny VZNCH Peter Gogola (a zároveň člen ob-

čianskeho združenia Rock&rol-la) bol organizátorom celej akcie. Finančne prispelo aj mesto – ale na rozdiel od mnohých iných podujatí sa divákovi nepríšiel prihovoriť nijaký miestny funkcionár. A tak to bolo najlepší: veď predstava, že by na pódium vyšiel momentálny primátor a bývalý odborársky bos Ivan Šaktor a pripadne niečo prehodil o „revolučných tradíciách“, sa nachádza v ríši absurdity. Rečníci neboli žiadni – muzikanti zahrali, niekoľkými vetami pripomenuli November. V publiku bolo pár sivo vlasých pamätníkov, ktorí možno prišli skôr kvôli Novembru než muzi-

Začnime temným scénárom. Píše sa rok 2039, od nežnej revolúcie práve uplynulo 50 rokov a väčšina aktérov novembra '89 už nežije. V učebniciach histórie patrí tejto kľúčovej udalosti slovenských dejín významné miesto, ale hovorí sa na najmä o prvom ponovembrovom predsedovi vlády národného porozumenia Milanovi Čičovi, predsedovi parlamentu Rudolfovi Schusterovi a o role bývalých komunistov na čele s Michailom Gorbačovom. Spomína sa síce aj Milan Kňažko, Ján Budaj a zmienka sa ujde aj slovenským signatárom Charty 77, ale to je asi tak všetko. Vladimír Jukl a Silvester Krčmery sú neznáme mená. Nevola sa po nich žiadna ulica, v učebniciach nie je ani veta. A podobne sú na tom aj Ján Čarnogurský s Františkom Mikloškom. Čo sa vlastne stalo? Nič také nepredstaviteľné a vidíme to už dnes: zápas o interpretáciu Novembra, ktorú sa bývalí komunisti snažia pretvoriť na svoj obraz.

privatizácia Novembra

Hotel Bôrik, konferencia Úradu vlády a SAV, reční predseda parlamentu Pavol Paška. Príhovor je znôika nezmyslov, urazený Košičan sa sťažuje na novinovú karikatúru a krčmovým jazykom vykrikuje, že nedovoľí hŕstke intelektuálov sprivatizovať November. Patrí totiž občanom, to oni sú skutočnými víťazmi jesene pred 20 rokmi. Hoci Paškovi prekláda údajná „privatizácia“, práve takým spôsobom sa celkom iná privatizácia začína. Dvadsať výročie pádu komunizmu ponúka ideálnu príležitosť. Od Novembra uplynulo dostatok času, fažko odlišil pravdy, niektoré polopravdy a úplné lži, a protagonistí antikomunistické opozície a novembrovej tribúny sú rozhádaní, izolovaní a politicky porazení. Voľby vyhrala postikomunistická strana, ktorá sa hlási ko všetkému dobrému, čo sa urobilo pred

rokom 1989 a na zmienku o komunistických zločinoch jej už nezostáva chuť a čas. Navyše, november 1989 nemá v hlavnom meste žiadne námestie, neexistuje žiadne celonárodné múzeum, žiadne jedno centrálné súsotie, kde by sa kladli vence a organizovali spomienky. Dokonca aj 20. výročie je charakteristické dvojitosťou a fragmentáciou. Dve spomienkové tabule boli osadené v Liptovskom Mikuláši, dve v Košiciach, dve týkajúce sa pochodu študentov 16. novembra v Bratislave. Niektorí by mohol povedať, že je to typicky slovenská vlastnosť. Možno je to tak, ale zároveň je s tým spojené aj obrovské riziko: práve tak môže totiž November ovládnuť niekto tretí a dať mu obsah, ktorý nikdy nemal.

spoločná konferencia

Streda, 18. november 2009, historická budova SNR. Predseda parlamentu Paška, za účasti predsedov obidvoch komor českého parlamentu, predsedu Európskeho parlamentu Jerzyho Buzeka a ďalších hostí otvára medzinárodnú konferenciu. Jedná, kde sa stretli bývalí komunisti s opozičnými liberálmi a konzervatívcami. Snaží sa vyvolať neformálnu „svetovú“ atmosféru pred dvadsiatimi rokmi a postupne rečnica viedajú študenti Zuzana Mistríková a Filip Vagač, prví nekomunistickí politici Martin Bútora, Ján Čarnogurský, František Mikloško a za maďarskú menšinu László Nagy. A za nimi nasledujú ďalší „priami aktéri“: Milan Čič, Rudolf Schuster, Peter Weiss, Boris Zala. Je to zvláštny moment. Na jednej strane je zaujímavé, že bývalí komunisti a politici strany Smer už viac nedokážu ignorovať výročie Novembra, majú potrebu oceniť revolúciu a prihlásiť sa k nej. Zároveň však odmietajú hovoriť o zločinoch komunizmu a priebeh novembrovej revolúcie kamuflovať. Za všetkých to najpresnejšie formuluje Boris Zala, muž, ktorý nebol členom komunistickej strany, ale vystupuje ako advokát bývalých komunistov: „Mafiny

Odhalenie pamätníka Srdce Európy na Hviezdoslavovom námestí v Bratislave.

ke, a najviac mladých ľudí. Ani sa bujaro neoslavovalo, ani sa sentimentálne nedojímalo. Bolo to neeficízne, nenútené, v tom dobrom slova zmysle „občianske“ – a vďaka tomu dôstojné. „Nie je tu až tak veľa ľudí,“ hovorím svojmu známemu sociológovi. „Ani rozumne volíť u nás nechodí veľa ľudí,“ odpovedá sociológ a spomína, ako bol pred pár dňami v miestnom Klube 77 na koncerte The Plastic People Of The Universe. V klube, ktorý je pomenovaný aj na počesť Charty 77. Bola sychravá noc a domov odchádzali ľudia, ktorí sa možno tiež so všetkým nespokojní a zo

všetkého znechutení, ale napriek tomu si uvedomujú, akú cenu má sloboda.

tabuľová vojna

O mierne zamotanej „zamotavej“ situácii s odhalovaním dvoch tabulí k výročí novembra 1989 v Liptovskom Mikuláši sme informovali minulý týždeň. Dopadlo to podľa očakávania: po dvoch „slávnych“ visia od utorok 17. novembra v meste dve tabule s podobným textom, ale „nezná tabuľová“ v meste pokračuje.

Mikulášania tak chodia okolo dvoch tabulí, a možno chodia bez toho, aby si ich všimli. Ved

keže by sa ciele pristavoval na chodníku kdesi za rohom bývalého župného domu. A keže sa bude zastavovať pár desiatok metrov odbeľ pred predajňou optiky, kde pred dvadsiatimi rokmi sídlilo ekresne centrum Verejnosti proti násiliu? „Deň pred“, v pondelok šestnásteho, pozval primátor Liptovského Mikuláša Ján Blcháč (Smer) svojho predchodcu Alexandra Slafkovského (poslanca za SDKÚ-DS), aby sa zúčastnil na slávnosti odhalovania tabule, ktorú pripravilo mesto. Slafkovský pozvanie prijal, a tak na druhý deň odhalovať obaja. Pan primátor odmietol niekoľko

slov „najvyššej morálnej autority“, Václava Havla, e potrebe pestovania v tejto dobe takých potrebných vlastností: nadhľadu, odstupu od vecí, slušnosti a spravodlivosti. Pripomenul, že „sloboda a demokraciu nemôže nastoliť, pretože sú to ideály, o ktoré treba zápasť a treba na nich trvať“. Ešte predtým sa niekoľkým desiatkam zhromaždených prihovori poslanec Slafkovský, pozval všetkých na odhalovanie druhej tabule o dve hodiny neskôr. Primátor Blcháč prečítal pozdravný list od Františka Miklóša, evanjelický farár Vladimír Pavlík predniesol modlitbu.

názor nezmená, že je morálne horší alebo slabší," hovorí. Nepriateľmi novembra '89 sú podľa neho tí, ktorí si mysli, že ich názory sú tie „jedine správne, jedine morálne a jedine demokratické“. Zala ani slovom nehovorí o pravde a zastáva otvorene relativistickú pozíciu.

Koniec jednej éry

Vrátime sa však k disidentom. Keďže konferencia sa koná len pár dní po Paškovom vystúpení na Bóriu, kde tento bývalý komunista začal vojnu o historickú interpretáciu, očakávania od nich sú vysoké. Filip Vagač hovorí predovšetkým opatrne, najodvážnejšia je veta o tom, že niektoré hodnoty Novembra sú dnes považované za „naivné“ a nad inými je otáznik. Bótoru spomína ľudí, ktorí mu v sále chýbajú, revolúcia sa podľa neho podarila, ale potrebujeme novú spoločenskú alianciu, ktorej nepôjde o revolúciu, ale evolúciu. Lásló Nagy trochu nepochopiteľne oceňuje Paškovu iniciatívu s organizovaním koncertu v novej budove SND a Ján Černo-

Podľa Rudolfa Schustera sa zásluhy VPN nemajú preceňovať.

gurský hovorí o medzinárodnom kontexte a potrebe štátnym významným oceniť ľudí z cudziny, ktorí nezištne pomáhali podzemnej cirkvi a antikomunistom. Najdôležitejšie je napokon vystúpenie Františka Mikloška. Hovorí o slobode, neudržateľnosti utópií založených na nenávisti, vypočítava stovky obetí a desiatky tisícov odsedených rokov, prechádza do útoku na Milana Čiča, aby napokon úplne prevrápilo vyzval na ukončenie éry, keď sa ľudia delili na bývalých komunistov a nekomunistov.

my sme to riadili

Úplne iný je pohľad bývalých komunistov. „Pred 17. novembrom som bol členom vlády a nevedel som, čo sa deje, že sa končí táto éra,“ vyznáva sa Milan Čič. Hovorí dlho

Na spomienkovej akcii opozície premiéri aj posolstvo Baracka Obamu.

a sebastredne. Téma je však jasná: štát som riadil ja, to ja som stanovil nové vzťahy s cirkvami, navrhoval nové zákony, staral sa o chod škôl a celej republiky. Agresívnejší tón prichádza z bývalým prezidentom Rudolфом Schusterom. Aj on sa hlási k historickému relativizmu: „Naša generácia nemôže mať objektívny názor. Inak videli november '89 ľudia VPN a inak trpezlivo, rozumne komunisti, ktorí tiež túžili po zmene.“ Podľa Schustera sa zásluhy VPN nemajú preceňovať, pretože bez Gorbačova a Moskvy by žiadne zásadné zmeny neboli možné. Vo vedení VPN bolo podľa neho „mnoho radikálov, ktorí túžili po postoch“ a málo „prípravných ľudí a odborníkov“, ktorí vedeli, čo je to vláda, čo parlament a kto má aké kom-

petencie. Komunistický režim sa podľa neho nedal udržať, „iná vec je, či nové štruktúry splnili to, čo sľúbili“. Jediným exkomunistom, ktorý sa svojím vystúpením vyvíjka, je Peter Weiss. Hovorí o zodpo-

vednosti za zločinný režim, o ktoré sa vraj vtedy nezaujímal a dodáva: „November aj mňa osobne oslobodil“.

Pontúka sa otázka: je možné 20 rokov po páde komunizmu 17. november oslavovať spolu s bývalými komunistami? Odpoveď je áno, dôležité však je, aby sa pritom neprekresľovali dejiny. Okružný stôl v roku 1989 mal dve strany, ale jedna bola porazená a ustupovala druhej, ktorá zastupovala spoločenskú väčšinu. Nech už väčšina v roku 2009 volí kohokoľvek, tá historická pravda z roku 1989 by sa nemala popierať. A ako ukázali nedávne oslavy, práve o to sa vedie zápas.

Liberali so cťou

Ten sa týka aj slovenských liberalizov. Via-

Foto: STA, Miroslav Piro

Bolo to dôstojné, aj keď priveľmi formálne. Kto čakal, že si oboja muži aspoň na symbolických sedemdesiat sekúnd podajú ruky, usmejú sa, nedočkal sa. Rozpačty dejem prehliadli koncert miestnosti dychového orchestra a slávnosti bol koniec.

Ľudia okolo Sľaťovského „svoju“ tabuľu odhalili o sedemdesiatich hodinách na priečieli nedalekej optiky. Zotmelo sa, mnohým v rukách žiarili horiace sviece, zaznelo. Sľúbili sme si lásku“ a v rukách viacerých zaťmali zväzky kľúčov. Hovorilo sa o slobode, o nádeji, ktorá nezomiera, vzbíkol apel i varovanie pred prívlastňovaním si novembro-

vých odkazov súčasnou politickou garnitúrou. Hovorilo sa o tom, kto má a kto nemá morálne právo oslavovať či pripomínať si udalosti spred dvadsiatich rokov. Bolo to milé, ale zároveň smutné zhromaždenie, ktoré sa po odhalení tabule presunulo do nedalekej reštaurácie na koncert miestneho rockového duo Švepes a kapely Hex. Primátor Ján Bicháč sa na odhalovaní tejto tabule nezúčastnil, ospravedlnil sa.

O deň nato vydalo tlačové oddelenie magistrátu správu, podľa ktorej bola táto tabuľa odhalená nelegálne – bez príslušných povolení samosprávy.

revolučné nežná Levoča

November 1989 si pripomennali aj v Levoči, už 15. novembra. Slávnosťou, ako sa patrí, „Muži Novembra“ František Mikloško, Fedor Gál, Milan Hort, Peter Zajac, český disident, teológ a filozof David Bartoň, kňazi Marian Zajček a Svatopluk Karásek, disident s gitarou Londýn a na záver koncert The Plastik People Of The Universe. Do posledného miesta nahliede mestské divadlo, kto sa nezmenil tam, sedel v kaviarni na prieteli, kde dianie v divadle sledoval z prenosu na veľkom plátne. Do Levoče sa poschádzali ľudia z dvoch tretín Slovenska, do Žiliny po Košice.

Aj v Levoči sa hovorilo o slobode, o potrebe brániť ju v sebe i navonok, v týchto politicky rozpätých časoch, keď jedni oslavujú a druhí nemajú čo oslavovať, lebo pred dvadsiatimi rokmi si nič nevieme. V Levoči vládol skvelý novembrový duch, spájajúci atmosféru divadla s atmosférou kaviarne, kde sa pri káve a čaji fajčilo a diskutovalo. Nedele Levočské fórum pripravila tvorica „akčných a aktívnych“ Levočanov. Zbýmek Prokop, Gabriel Lukáč, Štefan Kamenický a Peter Jeseňák a ich združenie Open Four vracajú mestu a blízkeho regiónu ducha otvorenosti, svoje po-

dujatia zakladajú na nadčasovosti a kultúrnosti.

Za levočské hradby požívajú ľudia zo Slovenska aj z Česka s vysokým morálnym kreditom, hovoria s nimi o hodnotách úcty, slušnosti, zásadovosti a slobody, pravdy.

pohodička

Kým politici organizovali politické mitingy v divadlách a intelektuáli viedli intelektuálne debaty (tiež v divadle), slobodní ľudia oslavovali. Napríklad na Koncerte pre všimavých čiže na „malej Pohode“ v bratislavskom PKO. Oslava to bola, ako sa patrí. Art Music Orchestra z Červienka

(mladí ľudia z miestnej hudobnej školy a ich učitelia) vstal pričádzajúcich ľudí už vo vestibule muzikálovými a popovými slágrami, prv než sa človek presunul do jednej z dvoch veľkých sál, nemohol sa nezastaviť pri výtvarníkoch, tvoriacich umenie v priamom prenose, pri mladých mamičkách z materských centier, pri ľuďoch pomáhajúcim bezdomovcom či priateľom s fyzickým či mentálnym postihnutím. Ti, ktorí prišli načas (koncert sa začal presne o 17. hodine a 11. minúte), uvideli Plastic People of the Universe a pripomenuli si, že sloboda neprišla v novembri 89, ale v životoch me-

platných ľudí existovala dávno predtým. Ti, čo prišli neskôr, nevideli sice koncert Plastikov, ale sklamaní z PKO neodšli.

Koncerty v dvoch sálach a v divadielku, slovenská, maďarská, rómska a vídaka Thieryma Ebanoovi aj africká ľudová hudba vo vestibule, divadlo z Prahy, debaty v literárnej kaviarni, premiera filmu *Dobré ráno, Slovensko!*, dlhšie sety Tibora Holodu a Inka Midgeta s Pjonom. Biele vrany odovzdané statočným sudcom Romanovi Kvasnicovi, Jozefovi Haštovi a lesníkom z Národného parku Nízke Tatry, stretnutia s priateľmi, silná káva, dobré víno, veľa veľačky.

Nezaznel ani jeden politický prejav. Koncert pre všimavých nemal politických ani komerčných sponzorov. Onen postupne (a nepriamo) zovšeďňujúci „odkaz Novembra“ bol v PKO intenzívne prítomný: sloboda, ktorú tu máme už 20 rokov, je krásna a to je dôvod na radosť a vďačnosť; sloboda a spravodlivosť nie sú ani dnes samozrejme, a preto treba diskutovať o chorom sadnútve a statočným občanom udeľovať Biele vrany.

Sedemnásteho novembra bola v PKO Pohodička.

martin Droppa **vladislav Gális** **juraj Kušnírik**

Skupina Bez ladu a skladu zahrala na koncerte pre všímavých.

cerí ľudí z tohto prostredia boli buď priamo zaangažovaní v disente, alebo boli v otvorenom konflikte s režimom. Iní boli súčasťou šedej zóny a verejne sa angažovali v rôznych typoch ochránarských či kultúrnych iniciatív. Patria sem aj ľudia, ktorí sa neangažovali verejne, v minulosti boli členmi komunistickej strany, viedli akúsi vnútornú opozíciu a o ich kritických názoroch vedelo často iba najbližšie okolie. Táto skupina ľudí bola počas revolučného vrenia prvých dní najaktívnejšia, podarilo sa jej ovládnuť tribúny a tvorila základ Verejnosti proti násiliu.

Rovnako ako v čase revolúcie, ani dnes nejde o homogénnu skupinu ľudí a dvad-

sať rokov politického života niektoré názorové rozdiely medzi nimi ešte zväznilo. Napriek tomu tento názorový prúd zvládol pripomenutie Nežnej revolúcie a svojej úlohy v nej so čťou.

Asi najzaujímavejšiu akciu zorganizovalo občianske združenie Projekt Fórum okolo Marty Šimečkovej. Na Stredoeurópske Fórum s témou *Čo sa stalo s demokraciou?* sa do Bratislavy zišla prominentná zostava intelektuálov, ako napríklad ruský spisovateľ Viktor Jerofejev, Václav Havel, maďarský spisovateľ György Konrád, poľský disident a novinár Adam Michnik či český aristokrat a politik Karel Schwarzenberg. Fórum bolo nielen spomienkou na november 1989, ale aj debatou o aktuálnych témach dneška ako druhý život totalitných štruktúr či úvaha z demokracie. Akcii sa nedá prakticky nič

vyčítať, aj keď diskusie o niektorých témach by boli určite vzrušujúcejšie, keby v nich figurovali aj ľudia z konzervatívneho myšlienkového tábora. Trochu pobavilo aj vystúpenie viceguvernerky Európskej banky pre obnovu a rozvoj Brigity Schmögnerovej, pasujúcej sa do úlohy prominentnej kritičky kapitalizmu. V Ženeve jej možno imidž ľavičiarky západného strihu žerú, v Bratislave by jej však občas neškodilo pripomenúť, že ešte v osemdesiatych rokoch bola členkou komunistickej strany a tiež jej vetu, ako po nástupe slobodného režimu (počas ktorého urobila politickú kariéru) uvažovala o emigrácii.

Ľuďi z radov bývalej VPN bolo počuť a vidieť aj na ďalších akciách. Ladislav Snopko spoluorganizoval odhalenie pamätníka Srdce Európy na Hviezdoslavovom námestí, Fe-

Dva svety

S Čechmi máme veľa spoločného: 75 rokov sme žili v jednom štáte, 40 rokov nás gniaval komunizmus, pred 20 rokmi sme spolu skandovali „nežnej revolúcií“ a dnes máme – hoci každý v inom zmysle – dosť bláznivej politickej scény.

ne minulé týždeň počas 20. výročia Novembra bolo až zúfale sledovať rozdiely, z ktorých vietky boli v naš neprospech. Slovenský premiér Robert Fico na adresu lídrov revolúcie v Bratislave aj v Londýne vyhlásil: „Veľmi skoro vysvitlo, že tribúni revolúcie neboli vždy len férovi, boli v tom aj straniecke a ekonomické záujmy.“ Český premiér Jan Fischer, bývalý člen KSČ, vyzýval v Poľsku, aby sme nezabudli, „z čoho sa naša dnešná sloboda zrodila. Zrodila sa z vôle za ňu bojovať, brániť ju a vážiť si ju. Musíme si pripomínať, aké ľahké je slobodu stratiť, a ako ľahko sa získava späť.“ Aké samozrejme sú pritom tie slová českého premiéra. A predsa, ako neuveriteľne by dnes zneli z úst slovenského premiéra.

Alebo iný príklad: V prejave pred politickými vázňami Fischer povedal, že sa hlboko skláňa pred odporcami komunistického režimu, pretože sám nemal takú odvahu a je mu to ľúto. Naopak, nášmu premiérovi nie je nič ľúto – ak mu je niečo ľúto, tak sú to sociálne výhody 80. rokov, ktoré nám odhalili na príklade svojho študentského výletu na Malta.

Porovnávanie „novembrových“ prejavov nášho predsedu parlamentu s predsedom českého senátu Přemysla Sobotku, nášho prezidenta s českým prezidentom Václavom Klausom je pre Slováka takisto mimoriadne frustrujúcou disciplínou.

Skúsme si radšej predstaviť, ako Robert Fico vyzdvihuje niekoho zo svojich dnešných politických odporcov (Mikloška či iného disidenta) za to, čo pre krajinu urobili pred 20 rokmi. Iste, opäť nepredstavitelne. Realita z Česka: Konflikt Václava Klauusa s Václavom Havirom rozdeľuje Čechov už takmer celých 20 ponovembrových rokov, a nechýbali mu ani silné údery z jednej či druhej strany. Lenie Havelovi jeho alergia na Klauusa nezabránila, aby ho pozval na svoj slávnostný večer k 20. výročiu Novembra. A Klausovi jeho posadnutosť zmešovaním roly disidentov v období pred rokom 1989 nezabránila, aby predniesol tieto slová: „Údlosti pred 20-timi rokmi sú spojené predovšetkým s jednou konkrétnou osobou a tou je môj predchodca v prezidentskom úrade Václav Havel, ktorému chcem za všetko, čo pre znovuzískanie našej slobody pred dvoma desaťročiami osobne urobil, touto formou poďakovať.“

Sú veci, v ktorých Čechom jednoducho nemôžeme konkurovať: historická pamäť a celkom (ne)obyčajná noblesa.

martin Hanus

dor Gál spolu s Petrom Zajacom prezentovali na viacerých miestach na Slovensku svoj nový film *Dobré ráno, Slovensko!* Snopko moderoval aj spomienkové stretnutie, ktoré k novembu 1989 zorganizovali opozičné strany SDKÚ, KDH a SMK. Na ňom s najzaujímavejším prejavom vystúpil ďalší z lídrov vtedajšej VPP Martin Bútora.

Celkovo platí, že liberálna elita sa za toto ročné pripomenutie výročia novembra 1989 určite nemusí hanbiť. Bez nej by sa interpretačnej mašinérii Smeru valovalo určite ľahšie.

Kresťania potichu

Najväčším paradoxom osláv 20. výročia pádu komunizmu je ticho tých, ktorí pre porážku komunizmu robili najviac – kresťanov. Boli to totiž práve malé organizova-

né náboženské spoločenstvá, kresťanský samizdat, podzemná cirkev a kresťanský disident, kto stál za najväčšími demonštráciami proti komunizmu pred rokom 1989. Či už to boli púte na Veľehrad, v Levoči alebo Sviečková demonštrácia. Oni predstavovali spoločenskú silu a dominovali disentu aj samizdatu. Ešte nepochopiteľnejšie je, že kresťania samotní akoby na to po 20 rokoch sami dobrovoľne zabudli. Biskupi síce pri príležitosti výročia napísali spoločný pastiersky list, ktorý sa vyjadroval k dvadsiatim rokom slobody a „novembrovým ideálom“, z ktorých sme na mnohé „zabudli“. Nedokázali však oceniť vlastných hrdinov. Nebola odhalená žiadna socha či spomienková tabuľa a usporiadaná žiadna významnejšia konferencia. V Kóciach bola síce na programe osláv uvedená

slávnostná svätá omša, ktorú mal podľa programu celebrovať arcibiskup Tkáč, nedostavil sa však a prítomný dekan namiesto témy slobody a Novembra hovoril o svätej Alžbete. O 17. novembri nepadlo ani slovo. Žiadna slávnostná svätá omša sa v deň štátneho sviatku neodohrala ani v Bratislave. Kardinál Korec, František Mikloško, Ján Čarnogurský a tajný kňaz František Vikartovský síce vystúpili na podujatiach, kam ich pozvali, žiadne z nich však neorganizovali kresťanské organizácie či cirkev.

Co sa to teda pri 20. výročí pádu komunizmu odohralo pred našimi očami? Bývalí komunisti kydali na hrdinov revolúcie, pripadne tvrdili, že revolúciu robili oni. Liberálne a občiansky orientovaní intelektuáli tomu celbi a pripomínali zásluhy Charty 77 a VPP. A kresťania mlčali.